

M.C. Escher's schooltijd was een pure ellende. Op zijn veertiende ging hij naar de HBS. In de vierde klas bleef hij zitten, maar door de invloed van zijn vader op de directeur mocht hij toch naar de vijfde.

Een jaar later (1918) deed hij eindexamen: voor 3 vakken haalde hij een voldoende, voor de overige veertien vakken een onvoldoende. Wat nu met deze jongeman van twintig? Zijn vader wilde toch dat zijn zoon een behoorlijk technisch vak zou leren. Na veel overleg en onder de nodige voorwaarden werd hij toegelaten op de TH in Delft. Dat werd een ramp.

Dan maar een trede lager: Mauk Escher kon bouwkunde gaan studeren in Haarlem op de school voor Bouwkunde en Sierende Kunsten. En... dat liep na één dag ook al spaak.

Gelukkig gaf een groot kunstenaar, Jesserun de Mesquita, aan die school les in sierende kunsten en hij zag meteen waar het sterke punt van Escher lag: hij kon bijzonder goed tekenen en had al enige ervaring met het maken van linoleumsneden. Hij stelde Escher voor om onder zijn leiding daarin door te gaan en de bouwkunde te laten rusten. Dit werd een keerpunt in zijn artistieke leven. Na één dag bouwkunde werd De Mesquita de leraar die hij nodig had. De toestemming van zijn vader kwam al gauw. Escher's opleiding duurde van 1919 tot 1922. Hij leerde houtsnijden van een van de beste grafische kunstenaars van zijn tijd en zonder een slaafs volgeling van de stijl van zijn leermeester te worden werd deze toch een voorbeeld waaraan hij zich spiegelen kon.

Jammer genoeg kon hij, als zo vele beeldende kunstenaars, met zijn werk de kost niet verdienen en was hij voor zijn levensonderhoud afhankelijk van een maandelijkse toelage van zijn vader. Een bijbaantje als tekenleraar zat er niet in, ook free-lance werk bij een of andere uitgever lag niet in zijn aard. Bovendien had hij daar geen tijd voor: zijn inspiratie en de uitwerking daarvan gingen een heel andere kant op. Het is niet zo eenvoudig die te omschrijven. Om er achter te komen wat Escher bezielde was ik aangewezen op persoonlijke gesprekken en op voortdurende overdenkingen van zijn oeuvre als geheel. Voor dit laatste had ik twee muren van een kamer vrijgemaakt om reproducties van zijn prenten in chronologische volgorde op te hangen. Heel langzaam kwam ik er achter dat het hele oeuvre een zoektocht vol verrassingen was: een zoektocht naar de essentie van zijn vak. Lang bekende dingen werden langzaam van hun alledaagsheid ontdaan en bestudeerd als verrassende nieuwe uitvindingen. Wat hij tegenkwam wekte zijn verwondering, en door middel van zijn prenten wilde hij anderen laten delen in die verwondering.

Ik zal me wat minder abstract uitdrukken. Escher ontdekte dat het platte vlak, de basis voor zijn prenten, wonderlijke eigenschappen had. Op hoeveel manieren is een plat vlak te vullen met dezelfde (congruente)

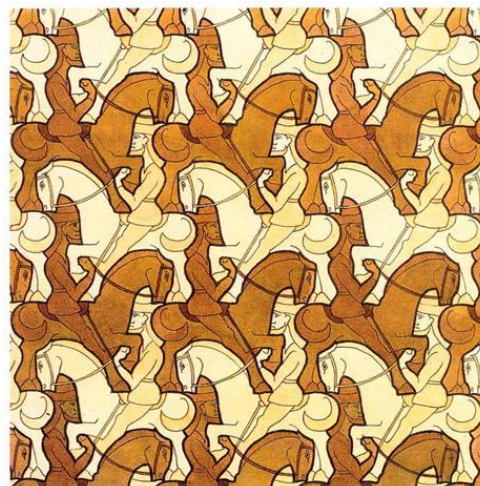
figuren, en hoe kan ik dat uitdrukken in houtsneden en litho's?

En hoe zit dat met de driedimensionale ruimte?

Een ander thema was: het afbeelden van ruimtelijke dingen op een plat vlak? We denken er niet meer over na hoe wonderlijk dat is. Escher deed dat wel en drukte dat wonderlijke uit in zijn prenten.

Ik illustreer dit met slechts twee prenten en verwijfs de geïnteresseerde lezer naar mijn boek: DE TOVERSPIEGEL VAN M.C. ESCHER.

De ruiters vullen het hele platte vlak naadloos. De tekening is gebaseerd op de glijdspiegeling, één van de 17 mogelijkheden om het platte vlak te vullen met congruente figuren.

Ruiters (1946), M.C. Escher
© M.C. Escher Foundation

DRAAK, houtgravure (1952), M.C. Escher
© M.C. Escher Foundation

Op het eerste gezicht is dit een gewone afbeelding van een draak. Er is echter meer te zien: In het midden is een snee in het platte vlak aangebracht en de staart van de draak is daar doorheen getrokken. Het is een uitbeelding van : “het lijkt een draak, maar toch is het plat.”

Magritte had daar nog woorden bij nodig : Ceci n'est pas une pipe lezen we op het schilderijtje van een pijp.

